

ברוך קרוא

הרהורים מסביב לפרשת סטאלין

דבר נפל בבריית-המועצות ובדברי ימי עולם: לאחר ארבעים שנים ומעלה של קיום משטר, שהיה ברוך ברוב המכריע של אותה תקופה בשמו של סטאלין, הגיעה שלילת השם והאיש עד כדי כך, שלא רק מסחייגים ממנו אלא אין סובלים אותו במקום מנוחתו כבוד ומוציאים את ארונו משם. אבל מי עשה זאת, וכיצד? עשו זאת חבריו ושותפיו הוותיקים, חבריו ושותפיו לדעותיו ולשיטתו למעשה גם היום. ממש אותו עזבו ואת תורתו שמרו. שהרי עיקר חידושו לא היה רעיון הצדק הסוציאלי, רעיון השיתוף ומניעת הניצול; את זאת הטיפו לפניו הסוציאליסטים לפי דרכם והליבראלים לפי דרכם וכל מיני כיתות דתיות ובלתי דתיות. החידוש שלו ושל חבריו היה, והנו עד היום, כפיית השיתוף, מניעת כל ויכוח, ואפילו בפרטים של אותו רעיון משותף עצמו, הטלת טרור והשמדת אישים והמונים בידי מועטים, שהם החכמים המהוכמים, הכרות זמן בלתי קבוע של שלטון ביורוקראטי מאין כמוהו והבטחת גן עדן לעתיד, שמי ישורנו. זה היה וזה הנו הקומוניזם נוסח סטאלין וירשיו. גם הדרך של החרמת סטאלין אחרי מותו היא בדיוק לפי מתכונתו — פה אחד. בדיוק כמו שהמימשל שלו החרים פה אחד את טרוצקי ולא נמצא לו מליץ יושר אפילו אחד, כן הוחרם עתה סטאלין פה אחד. ואם יימשך משטר זה — אין זה מן הנמנע שבעתיד יוחרמו כך גם יורשי סטאלין, תמיד — פה אחד.

הפה האחד שהגיד חורר ומגיד. אין ויכוח וברור ומשפט. אין דעת קהל. מחניפים באונס למי שכיום השלטון בידו. הדברים גלויים וידועים לכאורה. בכל זאת מתיחסים משכילי העמים מחוץ למסך הברזל למאורע החדש — הישן במהותו — ברצינות, כאילו חל שינוי, כאילו יש הרהור תשובה ופתח-תקווה. אמנם, למעשה נפל דבר, אבל לא נתחדש דבר, וזהו צד האירוע שבעיני, שלא נשתנה כלום. על כגון דא נאמר: טובלים ושרץ בידם.

לא הייתי כותב כל זה לולא שני צדדים יהודיים התלויים בדבר. הייתי נמנע מתגובה אילו ראיתי, שלפחות אצלנו מבינים כהלכה את המתרחש. הרי אנו כאן איננו תמימים כמשכילי המערב. אנו, שאחזו כה גדול בינינו יודע רוסיה, מכיר את רוסיה ומכיר את הקומוניסטים שלה ושלנו — למה אנו מרמים את עצמנו? למה אנו סבורים אף לרגע, שהמשטר נשתנה במשהו — וכי יש איזה סימן ממשי לכך? האם ניתן חופש לעתונות, לאסיפות? האם קיים פארלאמנט שאפשר להכניס בו שאילתות? האם יש דין ויש דיין? האם יש יוצא ובא דרך חירות? אולי יש פחות מיתות ועינויים מאשר בימי סטאלין, אבל לא פחות מאסרים ופחד מאסר. והעיקר — אותן הידיים הופכות בחררה, משל למה הדבר דומה? אילו היו המיניסטרים ברוסיה המלוכנית מחרים את הצאר וממשיכים בידיהם אותו המימשל. „הדברים היו מגוחכים לולא היו מעציבים” — פתגם רוסי הוא זה.

מילא, אנשי המערב תמימים. אבל אנו, עם חכם ונבון, עם דורש „צדק צדק תרדוף” — כיצד אנחנו מתיחסים ברצינות לדרכי תשובה מדומות. אני פונה לפרו-קומוניסטים שבקרבתנו. אני מוכן לכבד את דעותיהם. סוף סוף אין איש יודע בידי מי האמת. אבל אני שואל אותם: מעיקרא מה סברתם, ועכשיו מה אתם סבורים? כשרצה סטאלין את טרוצקי — היה צדיק או רשע? אם רשע, כפי שכולכם מוכרחים כעת להודות, הרי היה טרוצקי צדיק. למה אין אתם (בלי לחכות עד שאשחח תעשה זאת), דורשים את נקמת דמו והוקעת כל האשמים, שאין ספק כי אחדים מהם עדיין יושבים ראשונים במלכות. דווקא אתם צריכים לצוות ראשונים ולא אנחנו. אם סטאלין פסול, הרי פסולה שיטת פה אחד שלו, היו איפוא אתם הדורשים צדק מבפנים, בתוך המתנה, שאם לא כן — מה לי אתמול מה לי היום.

היכן הברור הפנימי שלכם, הצריך להיות פומבי, שהרי הדבר מעניין גם אותנו.

וכאן יש לכם חופש לכך. מי מכם טרוצקיסט, מי מכם סטאליניסט? אתם צועקים קיום יחד — כיצד אתם מקיימים עיקרון זה בקרבכם?

האירוניה היא זו, שאפילו התקפות מקוריות של הפרו־קומוניסטים על סטאלין אינן לראות כאן. היכן האסיפות הפומביות נגד סטאלין, דוגמת אלו שנערכו בשעתו בעד סטאלין? יתבררו ויתלבנו הדברים.

הסיבה ידועה. הסטאליניזם היה מגיפה נפשית ומי שלקה בו אין לו, כנראה, תקנה. שותקו עצבי המחשבה והרגש. אין הגיון ואין יושר. כולם תוכו לרגלי המשטר ונעשו תוכים.

אני חוזר ואומר: איני מתפלא למה לא רגשו גויים, אבל אני תוהה ובוהה למה לא רגשו יהודים ישראלים.

ולחפתנו יש כאן עוד ענין, חמור יותר. הרי מסטאלין סבלנו כיהודים, ומכמה בחינות יותר מאשר מצוררים אחרים. שום צורך לא אסר את העברית ושום צורך לא השמיד סופרים יהודים בהמון ללא משפט, ובשום מדינה לא נאסרה שפת יידיש בכתב, בשום קהילה סוציאליסטית לא נסבלה אנטישמיות כמו בימי סטאלין. וכל הגזירות הללו, שראשיתן נעוצה ברדיפת טרוצקי היהודי, הן בתקפן עד היום. ואם בשום מישור לא ראינו תשובת המשקל הרי במישור זה יש אפילו סימנים לרעה יתרה, חוץ מוויתורים למראית עין כ„סאוועטיש היימלאנד“, למשל (אוי ואבוי ל„מולדת“ זו).

האמנם גם את זאת אפשר לסבול? הרי מתהלכים בקרבנו אנשים, בתוכם אנשי רוח, שלא זה בלבד שלא נודעו בשעתו על רצח הסופרים היהודים בברית־המועצות, אלא אף מיהו נגד ארגונים שנודעו. אין כפרה לדבר, אבל עתה הם מוסיפים חטא על פשע: אז סבורים היו שאם סטאלין גזר כך, לא עשה זאת אלא למען האנושות, הוא משיח הצדק והכל מותר לו. אולם עתה, לאחר שהוחרם והוכר כשטן, מה מעכב אותם מלהודות בגלוי: טעינו, הלכנו אחרי עבודה זרה. לא נדון עמם על העבודה הזרה החדשה, שאינה טובה מן הישנה — להכיר זאת זוהי שאלת הגיון, אבל לתהות על העבר, ללכת ל„תשליך“, לנער את הצנם מאותו צורך היהדות והעולם — זוהי שאלת מוסר.

אכן, כמוהם כאנשי הקרמל: רבם דקרו, אך לא דחו שיטתו. מסתייגים ממנו, ולא ממעשיו. ואפשר היה להתיאש מן העולם והאדם לולא זיק של תקווה ונחמה: סוף סוף הארץ סובבת. אם הגיע לידי כך, שחברי סטאלין הכירו ברשעותו, כפי שאנחנו הבטלנים הכרנו זאת מאז, הרי בסופו של דבר יכיר העולם, יכירו אוכלוסי רוסיה עצמם, את הרשעות עצמה ואת שרשיה — בשלילת חירות הדיבור והביקורת. אנחנו, הבטלנים הוותיקים, מוותרים על הכבוד שאנו ראויים לו — שיבואו חסידי סטאלין במשך עשרות שנים וידו לנו: אמנם, לכם הייתה הצדקה, אתם ראיתם נכוחה, ואנחנו טעינו. אבל עתה אנו רואים בפרשת סטאלין מכת מוות לשלטון עריצות בשם משיחיות שקר. את רבם דקרו, אבל את תורתו לא דחו. עם זאת יש להניח: לאחר שנעזב הוא, לא תאריך תורתו ימים.